ŞİİRLERİYLE MEHMET AKİF

Edebi Kişiliği

- Mehmet Akif; **“Edepsizliğin başladığı yerde edebiyat biter”** der. Edebiyatta edebi gözetmeyenlere, **“Edebiyat adına ortaya çıkanları bizler birer adi simsar bulduk.”** der.
- Batılılaşma uğruna edebiyatta edepten uzaklaşmak ta o zamanlar başlamış. Akif de onları eleştiriyor ve şöyle diyor:
- **“Edebiyata süs ve çerez diyorlar. Aç ve çıplak bir milletin elbiseye ve gıdaya ihtiyacı var. Gıda ve elbise olmayan edebiyat bize bir şey söyleyemez.”**

Kader ve Tevekkül Anlayışı

- Mehmet Akif, şiirlerinde insanları hep iyiye, hep doğruya yönlendirmeye çalışarak kaderin ve tevekkülün yanlış yorumlandığını dile getirmekte, insanların kendi üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeden başlarına gelen her türlü sıkıntıyı kadere yüklemelerini eleştirmektedir.

"Kader" miş öyle mi? Haşa bu söz değil doğru

Belanı istedin Allah da verdi doğrusu bu!

Çalış dedikçe şeriat çalışmadın durdun

Onun hesabına bir çok hurafe uydurdun

Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya

Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya

******

Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,

Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın[1] iken!

Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,

Birer birer oku tekmil edince defterini;

Bütün o işleri Rabbim görür. Vazîfesidir...

Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!

Çoluk, çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak...

Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!

******

[1] Özel işçi.

Görür de hâlini insan, fakat, bu derbederin,
Nasıl günâhına girmez tevekkülün, kaderin;
Sarılmadan en ufak bir işinde esbâba,
Muvaffakiyyete imkân bulur musun acaba?
Hamâkatin[2] aşıyor hadd-i i'tidâli[3], yeter!
Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
"Kader" senin dediğin yolda şer'a bühtandır[4].
Tevekkülün, hele, hüsrân içinde hüsrândır.
Kader ferâiz-i îmâna dahil... Âmennâ...
Fakat yok onda senin sapmış olduğun ma'nâ.
Kader: Şerâiti mevcûd olup da meydanda,
Zuhûra gelmesidir mümkinâtın a'yânda.

---

[2] Ahmaklık, budalalık.
[3] Normal sınır.
[4] Şeriata iftiradır.

Niçin, nasıl geliyormuş... O büsbütün meçhûl;
Biz ihtiyârımızın sûretindeniz mes'ûl.
Kader nedir, sana düşmez o sırrı istiknâh[5];
Senin vazîfen itâ'at ne emrederse İlâh.
O, sokmak istediğin şekle girmesiyle kader;
Bütün evâmiri şer'in[6] olur bir anda heder!
Neden ya, Hazret-i Hakk'ın Resûl-i Muhterem'i,
Bu bahsi men ediyor mü'minîne, boş yere mi?

- Safahat, “Vaiz Kürsüde”

[5] Doğruluğunu araştırmak.
[6] Dini davranışların, ibadetlerin.

Çalışmanın Gerekliliği

- Mehmet Akif çalışmanın gerekliliğini ise şiirlerinde şöyle dile getirmektedir.

Davran artık kârbânın[7] arkasından durma, koş!

Mahv olursun bir dakîkan geçse hattâ böyle boş.

Kurtuluş yok sa'y-i dâimden[8], terakkîden[9] bugün.

Yer çalışsın, gök çalışsın, sen sıkılmazsan otur!

- Safahat, "Durmayalım"

---

[7] kervan
[8] Devamlı çalışmak.
[9] Gelişme, ilerleme.

Geçmişten Ders Çıkarmak

- Mehmet Akif; tarihten ders çıkarılması gerektiğini şöyle vurguluyor:

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!

Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?

"Târîh"i "tekerrür" diye ta'rif ediyorlar;

Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

- Safahat, “Kıssadan Hisse”

Milli ve Manevi Değerlere Bağlılık

- Mehmet Akif Ersoy ne kadar sıkıntılar içerisinde olsak da milli ve manevi değerlerimizden aldığımız gücün bize her zaman yol gösterici olması gerektiğini şöyle vurgulamaktadır.

Lâkin ister misin, oğlum, müteselli̇̂ olmak:

İctimâî bütün âmillere, kudretlere bak.

Bunların her birinin kuvveti, mâzîye inen,

Kökü mikdârı olur; çünkü bu âmillerden,

En derin köklüsü en sağlamı, en hâkimidir.

Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir,

Göreceksin ki: Bu millette fazîlet en uzun,

En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun,

Bir mübârek suyu var, hiç kurumaz: Dîn-i mübîn.

Hâdisât etmesin oğlum, seni aslâ bedbîn[10]....

İki üç balta ayırmaz bizi mâzîmizden.

Ağacın kökleri mâdem ki derindir cidden,

Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş ne zarar?

O, bakarsın, yine üstündeki edvârı[11] yarar,

Yükselir, fışkırıp, âfâk-ı perîşânımıza;

Yine bin vâha serer kavrulan îmânımıza.

- Safahat, "Asım"

---

[10] Karamsar, kötümser.
[11] Devirler.

- Mehmet Akif o günün dini ve ahlaki yaşantısından da şikayetçidir:

Nerede Müslümanlık? Bizden geçmiş insanlık bile
Alem aldatmaksa maksat, aldanan yok nafile
Kaç hakiki müslüman gördümse hep makberdedir[12].
Müslümanlık bileme ama galiba göklerdedir.

******

- Mehmet Akif bütün olumsuz şartlara rağmen asla ümitsizliğe düşmez:

Âtiyi[13] karanlık görerek azmi bırakmak...
Alçak bir ölüm varsa, emînim, budur ancak.

---

12 Kabir, mezar.
13 Gelecek.

Ahlakın Kaynağı

Ne irfandır veren ahlaka yükseklik ne vicdandır.
Fazilet hissi insanda Allah korkusundandır.
Bir yok farz edilsin gönüllerden havf-ı Yezdan'ın[14]
Ne imanın kalır te'siri kat'iyyen ne vicdanın

---

[14] Allah korkusu.

İdeal Gençlik

- M. Akif'in, "Asım'ın Nesli" olarak nitelendirdiği ideal bir gençlik prototipi vardır.

Asımın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek
İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek.

- Mehmet Akif'e göre; "Asım, vücudu gibi imanı da kuvvetli, hassas, irfan sahibi, ahlaklı, müspet ilimler okumuş bir gençtir. Milletin yükselmesi için gereken iki kudret bilgi ve fazilettir. Biz faziletten uzak düştüğümüz gibi son üç asrın bilgisinden de habersiz bulunuyoruz.
- Fakat fazilet devirleri gerçekten parlak bir büyük bir milletin çocuklarıyız. Asım'ın nesli Avrupa'da tahsil görecek, oranın kaynaklarından en geniş şekilde faydalanacak, bunları yurda taşıyarak üç yüz senelik ilim kaybını kapatacak. Böylece, faziletimiz bilgiyle beslenince, en ileri bir millet haline geleceğiz."

Yaratılış Hikmetini Kavramak

- Mehmet Akif, insanın kendi yaratılış hikmetini anlamasını, ne kadar ulvi bir şekilde yaratıldığını ve insanın mahiyetini şöyle anlatmaktadır.

Haberdâr olmamışsın kendi zâtından da hâlâ sen,

"Muhakkar bir vücûdum!" dersin ey insan, fakat bilsen.

Senin mâhiyyetin hattâ meleklerden de ulvîdir:

Avâlim[15] sende pinhandır[16], cihanlar sende matvîdir[17]:

- Safahat, "İnsan"

---

[15] Alemler.
[16] Gizli, saklı.
[17] Dürülmüş, bükülmüş, içine konulmuş.

Ahiret İnancı

- Mehmet Akif, dünya hayatının geçici olduğunu, sonunda kabire girileceğini, ahiret hayatının hiçbir zaman unutulmamasını bizlere şöyle öğütlemektedir.

Namaz kılındı; duâ bitti. Kârban[18], yoluna

Düzüldü taht-ı memâtın[19] girip birer koluna.

Yarım sâat henüz olmuştu. Yolcular durdu;

Demek ki; komşusu dünyânın âhiret yurdu.

Cenâze indi omuzdan yavaş yavaş, sonra,

Sokuldu servilerin ortasında bir çukura,

---

[18] Kervan

[19] Ölüm tahtı, tabut.

Atıldı üstüne üç beş kürek kemikli çamur

Kabardı toprağın altında bir an, bir ur!

Evet, çıban, ki yatan duymuyorsa dehşetini,

Dönün de arkadakinden sorun fecâ'atini[20]

Sükûn içinde uyurken şu bir yığın toprak

İlel'ebed o küçük rûh çırpınıp duracak!...

- Safahat, "Ahiret Yolu"

[20] Çok acıklı, yürekler acısı durum.

Hz. Muhammed’in Doğumu

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,

Kumdan, ayın on dördü; bir öksüz çıkıverdi!

******

Derken, büyümüş, kırkına gelmişti ki öksüz,

Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!

Bir nefhada[21] insanlığı kurtardı o ma'sûm,

Bir hamlede kayserleri, kisrâları serdi!

Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;

Zulmün ki, zevâl aklına gelmezdi, geberdi!

[21] Üfürük, nefes üfürme.

Âlemlere, rahmetti, evet şer'-i mübîni,
Şehbâlini[22] adl[23] isteyenin yurduna gerdi.
Dünyâ neye sâhipse, onun vergisidir hep;
Medyûn[24] ona cem'iyyeti, medyûn ona ferdi.
Medyûndur o ma'sûma bütün bir beşeriyyet...
Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.

- Safahat, “Bir gece”

---

[22] Kuş kanadının en uzun tüyü.
[23] Adalet.
[24] Borçlu.

Zulme Karşı Duruşu

Zulmü alkışlayamam zalimi asla sevemem
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem
Bir ecdadıma saldırdı mı boğarım,
-Boğamazsın ki!
Hiç olmazsa yanımdan kovarım
Üç buçuk soysuzun ardından zağarlık[25] yapamam
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam
Doğduğumdan beridir aşıkım istiklale
Yumuşak huyluysam kim demiş uysal koyunum
Kesilir belki çekmeye gelmez boynum

---

[25] İzci köpeği.

Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim
Onu dindirmek için kamçı yerim çifte yerim
Adam aldırma da geç diyemem aldırırım
Çiğnerim çiğnenirim hakkı tutar kaldırım

Batıya Bakışı

- Mehmet Akif; Batı'yı İstiklal Marşında "tek dişi kalmış canavar" olarak nitelendirir. Ancak bu ifade düşmanca bir yaklaşımdan ziyade durum tespitidir. O, Batı'nın teknolojisinin alınması, kültürüne mesafeli olunması düşüncesindedir. Avrupa'yı gezerken karşılaştırmalı incelemeler yapmış,

Gezdim diyar-ı garbı kaşaneler[26] gördüm
Gezdim diyar-ı İslam'ı viraneler gördüm,

- M. Akif batının hayat tarzı hakkında «Dinleri işimiz gibi, işimiz dinimiz gibi» tespitlerini yapmıştır.

Fransızın nesi var? Küfrü bir de ilhadı[27]
Kapıştı bunları yirminci asrın evladı

---

[26] Büyük köşk, saray.

Ya Almanın nesi var? Nefsi okşayan birası
Unuttu ayranı matuha[28] döndü kahrolası

Hani heriflerin dünya kadar sanayi var,
Bedâyi[29] var, edebiyatı var, sanatı var.
Giden bir avuç olsun getirse memlekete
Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete

---

[27] Dinsizlik, dinden çıkmak.
[28] Bunak, bunamış.
[29] Eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeylerb

Müslümanların Gerileme Sebepleri

- Mehmet Akif, döneminin seçkin İslam alimleri ve mütefekkirlerinden biridir. İslam aleminin içinde bulunduğu buhran onu derinden sarsar ve üzer. Çöküşün sebeplerini irdeler, kurtuluşun yollarını arar ve bunları şiirlerine yansıtarak insanları aydınlatmaya çalışır.
- Birinci Dünya savaşı sonrasında da Anadolu'da vaazlar vererek toplumu uyandırmaya çalışmıştır. O tefrikanın, (ırkçılık, bölgecilik, ideolojik ayrılık vs.) İslam aleminin gerilemesinde önemli bir sebep olduğunu düşünür:

Girmeden bir millete tefrika düşman giremez.
Toplu vurdukça onu top sindiremez.
En büyük düşmanıdır ruh-u Nebi tefrikanın
Adı batsın onu İslam'a sokan kaltabanın[30]
Medeniyet size çoktan beridir diş biliyor.
Evvela parçalamak, sonra da yutmak diliyor.

İşit! Bir hükm-i kat'i var ki istinafa[31] yok meydan
Cemaattan uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah'tan

Arab'ın Türk'e, Laz'ın Çerkez'e, yahut Kürd'e
Acemin Çinliye rüchanı[32] mı var? Nerde?
Müslümanlıkta anasır[33] mı olurmuş? Ne gezer?

---

[30] Namussuz. Pezevenk.
[31] Yeniden başlamak.
[32] Üstünlük, tercih edilmek.
[33] Unsurlar, öğeler.

Fikr-i kavmiyeti tel'in[34] ediyor Peygamber
Artık ey milet-i merhume! Sabah oldu uyan
Sana az geldi ezanlar diye ötsün mü çan?
Ne Araplık kalacak ne Türklük aç gözünü
Dinle Peygamber-i zişan'ın ilahi sözünü.

[34] Lanetlemek.

- Bir vaazında da şöyle demektedir:
- **“Ey cemaati müslimin! Milletler topla, tüfekle, zırhlı ile ordularla, tayyarelerle yıkılmıyor, yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki bağlar çözülerek herkes kendi başının derdine, endi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır... Müslümanlık bağı ırkı, iklimi, lisanı, adetleri, ahlakı büsbütün başka olan birçok kavimleri birbirine sımsıkı bağlamıştı.**
- **Boşnak İslavlığını, Arnavut Latinliğini, Pomak Bulgarlığını... kısacası her kavim kendi kavmiyetini bir tarafa atarak Müslüman halifesinin etrafında toplanmış, kelimetullahı yükseltmek için canını, kanını, bütün varını güle güle koşa koşa feda etmişti. Fakat sonraları aramıza Avrupalılar tarafından türlü şekiller altına ekilen fitne, tefrika, fesat tohumları, bizim haberimiz bile olmadan filizlenmeye, dallanmaya, budaklanmaya başladı. O demin söylediğim bağ gevşemeye başladı...”**

- O, mevcut problemin Kur’an’ın iyi anlaşılmamasından kaynaklandığını düşünmektedir:

Doğrudan doğruya Kur’an’dan alarak ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam’ı,

Lafz-ı muhkem yalınız anlaşılan Kur’an’ın
Çünkü kaydında değil hiç birimiz mananın
Ya açar Nazm-ı Celilin bakarız yaprağına
Yahut üfler geçeriz bir ölünün toprağına
İnmemiştir hele Kur’an bunu hakkıyla bilin
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için